

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565

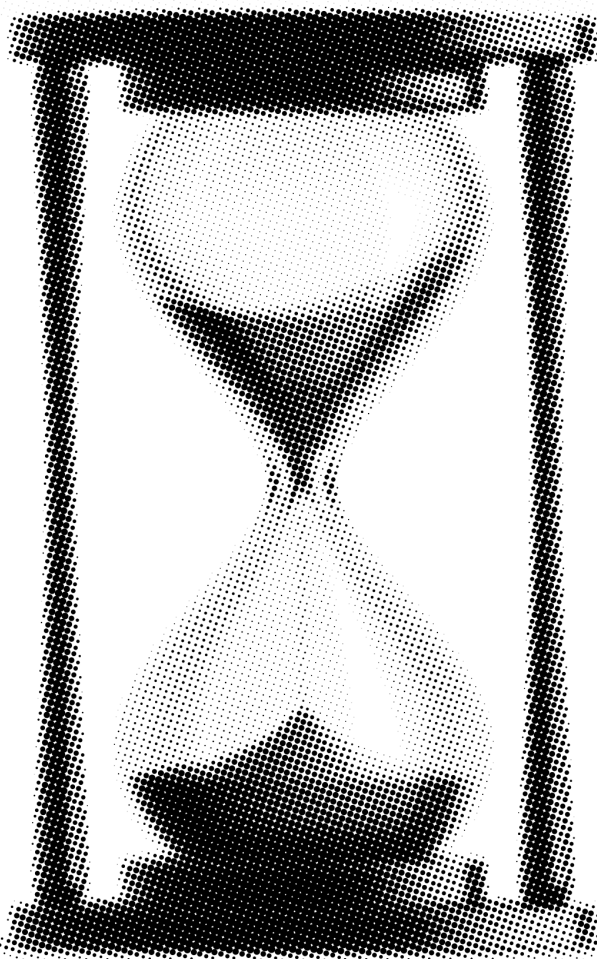


Rajko Bratož, *Hieronymus als Zeithistoriker. Sein Blick auf die Krisenerscheinungen und auf den Untergang des Imperium Romanum* • Maurizio Levak, *Kasnoantičke ostave novca u Istri kao odraz sigurnosnih prilika na prostoru između Panonije i Padske nizine* • Janez Höfler, *Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih* • Gašper Oitzl, *Železarske skupnosti na Kranjskem v poznem srednjem veku* • Lucija Zala Bezljaj, *Religija in politično v ancien régimeu* • Ivan Smiljanič, *Javni spomin na ustreljene na Suhem bajerju v Ljubljani* • Jelka Piškurič, *Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost* • Oskar Opassi, *Spolne vloge v samoupravnem delavskem tisku: primer glasila kolektiva Delamaris 1974–1990* • Peter Mikša, *Jure K. Čokl, Slovensko osvajanje osemstisočakov (1975–1995)*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565



Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 30. septembra 2022.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2022: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o.

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, november 2022

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si



ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on September 30, 2022.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2022): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, November 2022

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si



ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Rajko **Bratož**, Hieronymus als Zeithistoriker. Sein Blick auf die Krisenerscheinungen und auf den Untergang des Imperium Romanum288–315
 Hieronim kot zgodovinar svoje dobe: njegovi pogledi na krizne pojave in zaton Rimskega cesarstva
- Maurizio **Levak**, Kasnoantičke ostave novca u Istri kao odraz sigurnosnih prilika na prostoru između Panonije i Padske nizine316–335
 Coin Hoards from Late Antiquity in Istria as a Reflection of the Security Situation in the Area between Pannonia and the Po Valley
- Janez **Höfler**, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih.....336–351
 Remarks about the New Monograph on Auersperg Castle and the Auerspergs
- Gašper **Oitzl**, Železarske skupnosti na Kranjskem v poznem srednjem veku352–396
 Iron-Making Communities in Late Medieval Carniola
- Lucija Zala **Bezljaj**, Religija in politično v *ancien régime*.....398–429
 Religion and Politics in the *Ancien Régime*
- Ivan **Smiljanić**, Javni spomin na ustreljene na Suhem bajerju v Ljubljani430–463
 Public Memory of Victims Executed at Suhi Bajer in Ljubljana
- Jelka **Piškurić**, Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost.....464–491
 Jelka Piškurić, Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost
- Oskar **Opassi**, Spolne vloge v samoupravnem delavskem tisku: primer glasila kolektiva Delamaris 1974–1990492–509
 Gender Roles in the Workers' Socialist Self-Management Press: The Newsletter of the Employees of Delamaris 1974–1990

Peter Mikša , Jure K. Čokl , Slovensko osvajanje osemtisočakov (1975-1995)	510–532
Slovene Ascents of Eight-Thousanders (1975–1995)	

V spomin – In memoriam

Radoslav-Rade Petrović (Darja Mihelič).....	534–537
---	---------

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Mark Bailey, Black death: Economy, Society and the Law in fourteenth-century England (Nina Ošep).....	540–542
Klemen Kocjančič, Red mrtvaške glave pod Alpami: Enote in ustanove Waffen-SS na Slovenskem med drugo svetovno vojno (Blaž Štangelj)	543–546
Žarko Lazarević, Delo in zemlja. Male študije kmečkega sveta (Marta Rendla)	547–553
Ivan Smiljanić (ur.), Sočutje in stigma: Družbene razlike in revščina v slovenski novejši zgodovini (Maja Lukanc)	554–556

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	558–561
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 76, 2022	562–565
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 76, 2022	

V spomin

Radoslav-Rade Petrović (Dubrovnik, 10. 2. 1932– Dubrovnik, 2. 1. 2020)

Preteklo je že več kot poltretje leto, odkar se je 2. januarja 2020 v Dubrovniku poslovil univerzitetni profesor zgodovine, minister in diplomat Rade Petrović. Čeprav seže vest še v čas pred izbruhom epidemije covida 19 in ni več “novica”, je prav, da na tem mestu pokojnemu profesorju, kolegu in prijatelju namenimo spominski zapis. Pred slovensko osamosvojitvijo je bil namreč poldrugo desetletje strokovno in kolegialno dejavno povezan s slovenskimi zgodovinarji.

Rodil se je 10. februarja 1932 v delavskem predmestju Dubrovnika Gruž. Njegov oče je bil čevljar, priseljenec iz etnično povečini srbske slavonske Banije (Banovine). Osnovno šolo, kjer so se družili otroci katoliške, pravoslavne in muslimanske vere, je obiskoval v Gružu, srednjo – ekonomsko-tehnično pa v Dubrovniku. Prvo nekajletno zaposlitev je 1951 dobil v carinarnici v Dubrovniku, ki je bil tedaj pomembno izvozno pristanišče zlasti za bosanski les in hercegovski tobak ter skladišče za sol. Dubrovnik je imel (do 1976) redno vsakodnevno železniško povezavo s Sarajevom, kar je vplivalo na Petrovićevo odločitev, da se na filozofski fakulteti sarajevske univerze vpiše na študij zgodovine, ki ga je zaključil 1959, 1964 pa je doktoriral s temo *Narodna stranka u Dalmaciji i nacionalno pitanje (1860–1880)*. To je bila tudi problematika njegove najbolj znane monografije *Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću* (1968, 1982²), v kateri se je osredotočil na odnos do italijanskega “Risorgimenta” in na oblikovanje nacionalnih identitet Hrvatov in Srbov v Dalmaciji 19. stoletja; to tematiko so obravnavale tudi mnoge druge njegove objave. Svojo zadnjo knjigo *Ruski konzulat u Dubrovniku od osnivanja do 1878. godine* je objavil 2010.

Delo akademskega učitelja je nastopil na matični fakulteti v Sarajevu in prek docenta in izrednega profesorja napredoval do redne profesure. Bil je mentor številnim magistrandom in doktorandom. Nekaj časa je bil predstojnik oddelka za zgodovino in dekan Filozofske fakultete. Študijsko se je 1965/1966 izpopolnjeval v Rimu, 1979/1980 in 1986/1987 pa v Moskvi. Predaval je na katedrah za zgodovino jugoslovanskih univerz in na številnih evropskih in ameriških univerzah. Nastopil

je tudi v Ljubljani, kjer je s svojim predavanjem naredil enkraten vtis na poslušalstvo. Bil je član uredništva revij *Jugoslovanski istorijski časopis* v Beogradu in *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine* ter časopisa *Pregled: časopis za društvena pitanja* v Sarajevu. V Sarajevu je bil tudi predsednik italijanskega kluba.

Kot družbeno angažiran intelektualac je nekaj časa predsedoval Društvu zgodovinarjev Bosne in Hercegovine, 1969–1973 pa je bil minister za kulturo in prosveto Bosne in Hercegovine. Prejel je republiška priznanja Nagrado za znanost “Veselin Masleša”, Nagrado 27. julija, Red dela z zlatim vencem in Red zaslug za narod s srebrnimi žarki. Na jugoslovanski in mednarodni strokovni ravni je bil predsednik jugoslovanskega nacionalnega komiteja za zgodovinske vede in jugoslovanskega dela mešane italijansko-jugoslovanske komisije zgodovinarjev, ki je prirejala kongrese in simpozije o problemih odnosov med obema jadranskima obalama.¹ Na njih so obravnavali zapletena in pereča kulturno-zgodovinska vprašanja. Sedmi sestanek komisije z znanstvenim srečanjem je bil 1978 v Ljubljani.² Za svojo dejavnost v komisiji je Rade Petrović prejel italijansko odlikovanje *Ordine al merito della Repubblica Italiana* (*Cavaliere, Ufficiale, Commendatore*), in nagrado *Osimo d'oro*. Italijanski kolegi so 2005 objavili zbornik italijanskih prevodov njegovih izbranih del *Il fallito modello federale della ex Jugoslavia*.

S slovenskimi zgodovinarji je po sredi sedemdesetih in v osemdesetih letih intenzivno sodeloval v prizadevanjih za izboljšanje položaja zgodovine v šoli v času tim. usmerjenega izobraževanja.³ Pouku zgodovine v šolah so bila namenjena srečanja jugoslovanskih zgodovinarjev – pedagogov s predstavitvami novih zamisli o izvajanju kakovostnega podajanja zgodovinske snovi v drastično okrnjenem obsegu, ki ga je šolska reforma na raznih srednješolskih “poklicnih” usmeritvah odmerila predmetu zgodovina.⁴ V Sloveniji se je uvajanje nove oblike srednjega šolanja začelo s šolskim letom 1980/81, priprave nanj pa so na jugoslovanski ravni stekle nekaj let prej: na VII. kongresu jugoslovanskih zgodovinarjev 1977 v Novem Sadu so trije plenarni referati, med njimi Petrovićev, obravnavali vlogo zgodovine v usmerjenem izobraževanju. Prisotni so sprejeli resolucijo, pri sestavi katere je imel opazno besedo Rade Petrović, ki je vselej izražal spoštovanje do pedagoških delavcev v šolskem sistemu. Njegov *credo* je bil, da šolstvo in red v njem zrcalita stanje in red v družbi. Novosadski kongres je sprejel sklep, da jugoslovanski zgodovinarji želijo doseči spremembe, preobrazbo in izboljšanje položaja zgodovine v sistemu izobraževanja.⁵ S slovenskimi univerzitetnimi učitelji – med njimi je

¹ Branko Marušić, Peti in šesti sestanek italijanskih in jugoslovanskih zgodovinarjev, *Zgodovinski časopis* 31, št. 4 (1977), 539–541.

² Darja Mihelič, Poročilo o sedmem sestanku jugoslovansko-italijanske komisije za zgodovino, *Zgodovinski časopis* 32, št. 1 (1978), 161–161.

³ Jana Bačević, “Pogled unazad”. Antropološka analiza uvođenja usmerenog obrazovanja u SFRJ. *Antropologija* 1 (Beograd 2006), 104–126.

⁴ Darja Mihelič, VI. jugoslovanski simpozij o pouku zgodovine, *Zgodovinski časopis* 32, št. 3 (1978), 335–337; Ignacij Voje, Priprave na VII. jugoslovanski simpozij o pouku zgodovine, *Prosvetni delavec*, 25. V. 1979, 3; Darja Mihelič, VII. jugoslovanski simpozij o pouku zgodovine, *Zgodovinski časopis* 33, št. 3 (1979), 485–487.

⁵ Zaključci sedmogo kongresa istoričara Jugoslavije o položaju nastave istorije. *Jugoslo-*

bil v tem pogledu vodilni promotor profesor Ignacij Voje, 1976–1980 predsednik Zgodovinskega društva za Slovenijo, 1978–1982 pa prav na Petrovićevo pobudo tudi predsednik (jugoslovanske) stalne komisije za pouk zgodovine v šoli – je bil Rade Petrović povezan tudi ob usklajevanju sistemov in vsebin študija zgodovine na univerzah, kar se je dogajalo na interkatederskih konferencah. Po šestletni prekinitvi zasedanj medfakultetnih konferenc zgodovinskih oddelkov na filozofskih fakultetah v Jugoslaviji je 1977 prišlo do medfakultetnega posvetovanja v Sarajevu. Na njem so predstavniki zgodovinskih oddelkov jugoslovanskih univerz sklenili, da bodo na rednih sestankih obravnavali študijsko problematiko na univerzah, pri čemer naj bi spremljali položaj in vlogo zgodovine na vseh stopnjah izobraževanja. Prvi sedež medfakultetne komisije je (od 1978 do avgusta 1980) pripadel oddelku za zgodovino filozofske fakultete v Ljubljani, ki je organiziral dve srečanju univerzitetnih profesorjev zgodovine.⁶ Rade Petrović je bil pri pripravi in realizaciji teh dogodkov vselej nepogrešljiv sodelavec. Bil je markantna oseba z jasno izoblikovanimi pogledi in tehtnimi mnenji, ki jih je izražal preudarno, odločno in prepričljivo, ob sproščenem druženju pa se je izkazal za duhovitega sogovornika z iskrim smislom za humor.

Njegovo uspešno in premočrtno življenjsko pot je prekinil izbruh vojne v Bosni in Hercegovini. Neposredno življenjsko ogrožen se je bil septembra 1992 primoran z družino umakniti iz obleganega Sarajeva v Rim. Kot izvrsten poznavalec razmer na Balkanu je v Italiji dobil status posebnega poslanca predsedstva Bosne in Hercegovine pri italijanski vladi v diplomatsko-humanitarni misiji. V tej vlogi je obiskal tudi papeža v Vatikanu. Ko so se vojne razmere umirile, se je želel vrniti v Sarajevo, vendar tam zanj ni bilo več prostora, njegovo stanovanje pa je že dobilo novega lastnika – sicer kolega z oddelka na fakulteti. Z ženo, koncertno pianistko in pedagoginjo Jasenko Roter Petrović sta se vrnila v njegov rodni Dubrovnik, kjer sta si ustvarila novi dom na Lapadu, v zahodnem predmestju Dubrovnika. Sinova, oba pravnik, sta si poiskala eksistenco na tujem: starejši pri “Mednarodni organizaciji dela” v Ženevi, mlajši na univerzi “La Sapienza” v Rimu.

Dubrovniška televizija je z Radetom Petrovićem posnela vrsto srečanj, najopaznejši pa je niz 19 izjemno odmevnih oddaj “Gruške priče”, predvajanih poleti in jeseni 2014. Po svojem pristopu in privlačnem scenariju morejo služiti za posnemanja vreden zgled podobnim televizijskim oddajam o lokalni zgodovini. Petrović v njih ob sprehodih po Gružu in okolici opisuje svoje mladostne spomine iz obdobja stare Jugoslavije, Neodvisne države Hrvaške, druge svetovne vojne in druge Jugoslavije. Pripoveduje o gruški osnovni šoli, ki jo je obiskoval, o pristanišču Gruž, o železnici in železničarjih, o tramvaju, s katerim so se do njegove ukinitve 1970 Dubrovčani ponašali pred Splitčani, pa o družabnem življenju, o razmerah med drugo svetovno vojno, o svoji izkušnji v Vatikanu v devetdestih letih prejšnjega stoletja in še in še. Čeprav je v svoji pripovedi želel ovekoveti

venski istorijski časopis 1–4 (1978), 549–550.

⁶ Ignacij Voje, Skrb za enoten šolski sistem. Stalne oblike medfakultetnega sodelovanja zgodovinarjev, Prosvetni delavec 11. 1. 1980, 9; idem, Medukatedersko savjetovanje u Arandelovcu, Nastava istorije št. 1, 1980, 67–69.

prvenstveno spomin na rodni Gruž, pa je z njo hoté ali nehote obenem postavil tudi spominsko obeležje samemu sebi. V oddajah ga moremo podoživeti v prvih letih devetega desetletja njegovega življenja, ko bistrega uma živahno obuja spomine na Gruž svoje mladosti in jih vpleta v nekdanje zgodovinske okoliščine. Pripoved pospremi z duhovitimi in šaljivimi anekdotami, a tudi s kritičnimi opaznanji in daljnovidnim pogledom v prihodnost, npr.: "Povijest nije za pravljenje mitova" ali: "Treba respektirati našu prošlost, ali živjeti za budućnost". – Te oddaje morda malo omilijo nostalgijo ugotovitve kolega in prijatelja, ki mi jo je posredoval ob smrti profesorja Petrovića: "Bili smo prav dobra, prijateljska družba, zdaj so pa ostali le še z rastočo časovno razdaljo precej osiromašeni spomini."

Darja Mihelič

ISSN 0350-5774



ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565